

Sažetak

S obzirom na broj iseljenika u odnosu na ukupan broj stanovnika u zemlji, Hrvati u svjetskim okvirima imaju jednu od najbrojnijih iseljeničkih zajednica. Točan broj iseljenih Hrvata nije moguće sa sigurnošću utvrditi, no prema procjenama Ministarstva vanjskih i europskih poslova u svijetu ih je danas oko tri milijuna. Osim same brojnosti iseljenika, važno je naglasiti dugotrajnost procesa iseljavanja s hrvatskih prostora, koji je počeo još u 15. stoljeću. Unatoč tomu, povijest iseljavanja iz hrvatskih krajeva, kao i život hrvatskih zajednica u iseljeništvu te njihove razvojne perspektive i odnos s domovinskom Hrvatskom, još uvijek nisu dovoljno istraženi. Osobito je malo studija posvećeno trećoj i četvrtoj generaciji iseljenika i njihovim odnosima sa suvremenom Hrvatskom. Stoga se istraživačima u društveno-humanističkim znanostima nameće potreba (i obaveza) daljnjeg proučavanja tih tema, a cilj je ovoga zbornika radova dodatno rasvijetliti pojedina povijesna i suvremena obilježja hrvatskog iseljenništva. On obuhvaća radove pripremljene za međunarodni godišnji znanstveno-stručni skup *Annales Pilar*, pod nazivom *Hrvatsko iseljenništvo i domovina: Razvojne perspektive* (Zagreb i Dubrovnik, 26.-28. svibnja 2011.). Karakterizira ga pluralnost tema i istraživačkih pristupa, a urednici vjeruju kako upravo ta raznolikost omogućuje cjelovitiji uvid u jedan tako složen fenomen kao što je iseljenništvo.

Zbornik čini trideset tekstova trideset troje autora. Otvaraju ga uvodni rad ravnatelja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar prof. dr. sc. Vlade Šakića i tekstovi veleposlanika Australije te Švicarske konfederacije, a potom slijedi znanstveno-stručni dio u kojem su radovi razvrstani u četiri tematske cjeline.

U uvodnom radu iznesen je kratak pregled povijesti migracija na svjetskoj razini te odraz globalnih migracijskih trendova na Hrvatsku. U tekstu australske veleposlanice Beverly Mercer prikazane su osnovne značajke australske politike multikulturalizma i hrvatske iseljeničke zajednice u Australiji, a u prilogu veleposlanika Švicarske konfederacije Denisa Knobela izložen je švicarski model regulacije etno-kulturnih odnosa te položaj hrvatske iseljeničke zajednice u tom kontekstu.

Prva tematska cjelina znanstveno-stručnog dijela, pod naslovom *Hrvatske iseljeničke zajednice u svijetu*, sadrži devet radova. U radu *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu* Marin Sopta donosi povijesni prikaz politike multikulturalizma, pri čemu ističe razlike u shvaćanju i provedbi mjera te politike u Kanadi i Australiji u odnosu na zapadnoeuropske države. Slijedi rad Katice Jurčević pod naslovom *Pregled položaja i integracijskog značaja hrvatskih iseljenika u Njemačkoj*. Autorica daje kratak pregled povijesti hrvatskih iseljenika u Njemačkoj, a potom istražuje današnji položaj Hrvata u toj zemlji. Smatra da su se Hrvati vrlo dobro integrirali u njemačko društvo, pri čemu najveću ulogu u očuvanju identiteta hrvatske zajednice imaju hrvatske kato-

ličke misije, hrvatske etničke organizacije te hrvatske dopunske škole. U sljedećem radu, *Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive*, Adolf Polegubić govori o dušobrižništvu za Hrvate u inozemstvu, a potom se osvrće na hrvatsko dušobrižništvo u Njemačkoj, pri čemu posebno ističe važnost Hrvatskoga dušobrižničkog ureda u Frankfurtu na Majni. Jadranka Gvozdanović u radu pod naslovom *Mladi Hrvati u Njemačkoj* daje kratak pregled povijesti hrvatske manjine u SR Njemačkoj od sredine dvadesetog stoljeća do danas i pregled oscilacija u migracijskim valovima uvjetovanih ekonomskim i političkim čimbenicima. U radu Rebeke Mesarić Žabčić *Fenomen prekoceanske lančane migracije i lokalni/regionalni identiteti* riječ je o fenomenu lančane migracije hrvatskih iseljenika s područja Dalmacije (Podgora) i Kvarnera (Susak) u prekomorske zemlje (Novi Zeland, Sjedinjene Američke Države) od kraja 19. i tijekom 20. stoljeća. Rad Danijela Vojaka pod naslovom *Samoborsko iseljenništvo u Sjedinjenim Američkim Državama: pogled iz domovine* analizira iseljavanje stanovništva ondašnjeg samoborskoga kotara u razdoblju od 1880-ih do 1918. godine u SAD. Prema autoru, u tom razdoblju iselilo se između 2419 i 6781 stanovnika samoborskoga kotara, uglavnom muškaraca, od kojih se tek manji dio vratio. Potom slijedi rad Ane Jura *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda do Drugoga svjetskog rata* u kojem obrađuje djelovanje hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu od početka doseljavanja do Drugog svjetskog rata, pri čemu posebnu pozornost obraća na njihovu ulogu i doprinos u gospodarskom životu. Rad Marine Perić Kaselj *Hrvatske migrantske zajednice (HMVZ) u Argentini: konstruiranje identiteta u kibernetičkoj (na primjeru Argentine) obraduje utjecaj informacijsko-komunikacijske tehnologije u konstruiranju identiteta HMVZ u Argentini, a temelji se na analizi načina samopredstavljanja na društvenoj mreži Facebooku. Marina Deur u tekstu *Hrvati u Brazilu* daje sažet prikaz povijesti doseljavanja Hrvata u Brazil. Prvi val doseljavanja zbio se tijekom 19. stoljeća, a drugi poslije Drugog svjetskog rata. Danas su treći i četvrti naraštaj asimilirani, no i među njima se budi zanimanje za »korijene«.*

Drugu tematsku cjelinu, *Hrvatski jezik i kultura u iseljeništvu*, čini šest radova. Cjelinu otvara rad Zdenke Weber pod naslovom *Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od preduvjeta očuvanja nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu*. Autorica očuvanje nacionalnog identiteta vidi kao jedan od važnih ciljeva u kontekstu predstavljanja kulturnih sadržaja namijenjenih Hrvatima u inozemstvu. Stoga zastupa afirmaciju hrvatske nacionalne baštine na međunarodnoj razini i kulturni dijalog sa zemljama useljenja. U radu *Institut za hrvatski jezik u Melbourneu i priznanje hrvatskog jezika u Australiji* autori Ivan Hrštic i Artur Nalis proučavaju djelovanje Instituta i hrvatske zajednice u Australiji na priznanju posebnosti hrvatskoga jezika u Australiji. Potom slijedi rad Marice Čunčić pod naslovom *Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti u SAD-u i Kanadi*, u kojem na temelju osobnog iskustva i dostupnih podataka autorica govori o sveučilišnoj nastavi hrvatskoga jezika, kulture i književnosti na sveučilištima u SAD-u i Kanadi. Lada Kanajet Šimić i Lidija Cvikić autorice su rada *E-učenje hrvatskoga kao nasljednoga jezika: trenutačno stanje i razvojne perspektive*, u kojem raspravljaju o stanju e-učenja, prema njima najučinkovitijeg načina poučavanja, u području hrvatskoga kao inoga jezika te navode perspektive njegove uporabe u poučavanju hrvatskoga kao nasljednoga jezika. Rad Stjepana Šuleka pod naslovom *Slobodna riječ u hrvatskom egzilu s osvrtom na časopis Kroatische Berichte (1976.—1990.)* donosi kratak osvrt na djelovanje navedenog časopisa, koji je izlazio na njemačkom jeziku, pri čemu je posebna pozornost posvećena osobama koje su stajale iza njega. Posljedni rad u toj cjelini, autorice Vesne Kukavice, nosi naslov *Hrvatska iseljenič-*

ka periodika u 21. stoljeću. Autorica piše o ulozi hrvatske iseljeničke periodike u svakodnevnom životu hrvatskih iseljenika i njezinu doprinosu u integraciji s domovinom.

Treća tematska cjelina, *Politika i hrvatsko iseljeništvo*, sadrži šest radova. Cjelinu otvara rad Ivana Tepeša pod naslovom *Doprinos Hrvatske seljačke stranke u očuvanju ideje hrvatske samostalnosti u hrvatskom iseljeništvu od 1945. do 1990. godine i stvaranju samostalne Hrvatske*. Prema autoru, djelovanje HSS-a u iseljeništvu se tijekom cijelog istraživnog razdoblja temeljilo na stavu kako predstavlja jedinog stvarnog zastupnika hrvatskog naroda, a to mu je znatno otežalo suradnju s drugim emigrantskim organizacijama. Slijedi rad Ivana Čizmića *Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi (1966.—1987.)*, u kojem se na temelju periodičkih publikacija i relevantne literature istražuje odnos dr. Franje Tuđmana i hrvatskog iseljeničtva u SAD-u i Kanadi u navedenom razdoblju. U radu Gordana Grlića Radmana *Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju Republike Hrvatske* analizira se institucionalni put međunarodnopravnog priznanja Republike Hrvatske u kontekstu međunarodnih odnosa te velikosrpske agresije. Prema autoru, međunarodna zajednica je na početku krize podržavala jedinstvo bivše jugoslavenske zajednice, a do promjene stajališta došlo je tek u drugoj polovici 1991. zahvaljujući značajnoj ulozi i utjecaju hrvatskog iseljeničtva. Gojko Borić u radu *Promicanje istine o Hrvatima u Saveznoj Republici Njemačkoj* upozorava na nepostojanje imidža Hrvata u Njemačkoj za vrijeme socijalističke Jugoslavije te nastojanja hrvatskih iseljenika, naročito kruga osoba oko časopisa *Kroatische Berichte*, u nastojanju smanjivanja jugoslavenske propagande. Nadalje, govori se o listu *Bulletin*, kojeg je cilj bio upoznati njemačku javnost s političkim, ekonomskim i kulturnim prilikama u Hrvatskoj te s položajem Hrvata u Bosni i Hercegovini. U radu *Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske* Tomislav Đurasović donosi svoja razmišljanja o trenutačnim odnosima između domovinske i iseljene Hrvatske u kontekstu globalizacije i Europske unije. Analizirajući ulogu i položaj Europske unije smatra kako ona nema budućnost te upozorava na jaz između hrvatske vladajuće elite i hrvatskog izvandomovinstva. Branko Barbić u tekstu *Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima od 1991. do danas* konstatira da Hrvatska nema artikuliranu useljeničku politiku koja bi se mogla iščitati iz njenih zakona i institucija. U njima se, smatra autor, uočava da hrvatska useljenička politika ide u suprotnom smjeru od smjera politike europskih zemalja, koje su tu politiku stavile u vrh svojih prioriteta.

Posljednju tematsku cjelinu, pod naslovom *Suvremeni migracijski procesi i perspektive*, čini šest radova. Cjelinu otvara rad Bože Skoke pod naslovom *Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu*. Autor se bavi važnošću imidža države u suvremenim međunarodnim odnosima, s naglaskom na imidž Hrvatske i načine njegova stvaranja. Posebna pozornost u radu dana je ulozi hrvatskih iseljenika u stvaranju slike o Hrvatskoj među građanima država primateljica. Potom slijedi rad Jure Vujića pod naslovom *Hrvatski identitet između moderne i postmoderne* u kojem upozorava na činjenicu da je hrvatski identitet u postmodernom razdoblju obilježen s nedostatkom jasne društvene integracije, nacionalne homogene policentrične identifikacije te pomanjkanjem stabilne i građanske političke kulture. U radu *Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies — An Account of Recent Developments* Caroline Hornstein Tomić raspravlja o dosadašnjem razvoju, postojećim obilježjima i budućim trendovima migracija iz Hrvatske prema Njemačkoj. Privremena i kružna migracija te transnacionalne aktivnosti između dviju država postali su prevladavajući obrazac mobilnosti kvalificirane radne snage, odražavajući tako

općeeuropske trendove mobilnosti. Jasna Čapo autorica je rada »*Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit': Promjenljive artikulacije povratka u domovinu među hrvatskim ekonomskim migrantima u Njemačkoj*«. Na temelju narativnoga materijala prikupljenoga među hrvatskim *gastarbajterima* u radu se analiziraju mijene u artikulaciji njihova plana povratka u domovinu. Pokazuje se da je povratak rezultat složenoga procesa odlučivanja unutar okvira koji je zadan promjenjivim migracijskim politikama i mjerama u zemlji useljenja i u zemlji podrijetla te da proces odlučivanja sadrži pragmatično odmjerenje mogućnosti što se migrantu nude u obje zemlje. Potom slijedi rad Waltera Vorića Lalicha *Post-migration Dynamics: Towards a New Configuration of a Transnational Social Space*. Autor smatra kako dinamičnost postiseljeničke demografske i suvremene globalne društvene strukture redefiniraju hrvatsko-australski transnacionalni društveni prostor utječući na sadržaj, kvalitetu i intenzitet odnosa. Prema njemu, transnacionalni će prostor koji spaja te udaljene lokalitete definirati sudjelovanje potomaka iseljenika kojima je hrvatski tek drugi jezik komuniciranja, njihove potrebe, interese i aspiracije. Zbornik zatvara rad Zvonimira Milasa i Nikoline Vukojević pod naslovom *Mladi povratnik na radnom tržištu u Hrvatskoj*. Autori donose profil mladih povratnika i prikaz njihova uključivanja u tržište rada u Hrvatskoj. Pri tome su istaknuli prednosti i nedostatke tipičnog mladog povratnika te pokušali ocijeniti perspektive povratnika u budućnosti. Zaključuju kako je nužno stvoriti specifičan institucionalni okvir za aktivno vrbovanje na imigraciju potencijalnih povratnika te za njihov trajan ostanak u domovini.